

EDUCAȚIE ÎN VREMURI DE CRIZĂ: ÎNVĂȚĂMÂNT ARTISTIC PE PLATFORMĂ VIDEO

EDUCATION IN TIMES OF CRISIS: ARTISTIC EDUCATION ON VIDEO PLATFORM

CĂLIN CIOBOTARI¹,

doctor în teatru, lector universitar,

Universitatea Națională de Arte George Enescu, Iași, România

CZU 37:7:004.9

37:7:316.422.6

În acest studiu încerc să observ ce s-a întâmplat, din punct de vedere educațional, în această primăvară, când cele două luni de blocaj, cauzate de Covid-19, ne-au forțat să ne reevaluăm pedagogiile, în sens practic și filosofic. Învățământul online (inclusiv predarea online, bineînțeles) a fost și este o provocare, mai ales în zona învățământului artistic, unde prezențele fizice ale profesorului și colegilor sunt aproape de neînlocuit. Observațiile mele se bazează pe un set de întrebări, la care au fost invitați să răspundă studenții Facultății de Teatru ai Universității Naționale de Arte „George Enescu” din Iași (România). În același timp, mă axez pe câteva aspecte recente, precum: spațiul public și spațiul privat pe platforme video, discriminarea economică (luxul de a avea o conexiune la internet), slaba reacție, în momente de criză, a Departamentelor pentru Pregătirea Personalului Didactic și așa mai departe.

Cuvinte-cheie: învățare, online, blocaj, educație, discriminare, zoom, Covid-19

In this study I'm trying to examine what has happened, from the educational point of view, during this spring, when the two months of lockdown, caused by the Covid-19, forced us to reevaluate our pedagogies, in a practical and philosophical sense. The online learning (and online teaching, of course) was and still is a challenge, especially in the field of artistic education, where the physical presence of the teacher and his colleagues are almost irreplaceable. My observations are based on a set of questions that students from the Theatre Faculty of the G.Enescu National University of Arts from Iași (Romania) were invited to answer. At the same time, I focus on some recent issues such as: public and private space on video platforms, economic discrimination (the luxury of having an internet connection), slow reaction, in times of crisis, of the Departments for Training Educational Staff and so on.

Keywords: online, learning, educational, lockdown, discrimination, zoom, Covid-19

Introducere

La jumătatea lunii martie, în România a fost declarată starea de urgență, decizie cauzată de pandemia Covid-19. Cursurile tuturor unităților de învățământ au fost suspendate pe o perioadă nedeterminată și, după o scurtă perioadă de derută totală, am avut cu toții sentimentul unei răscruți: pe ce drum o luăm – pe cel al așteptării pasive a normalității sau, din contra, pe identificarea unor noi mijloace prin care să continuăm procesul de predare-învățare?

Dilema aceasta, față de cazul instituțiilor de învățământ teoretic, a avut o formulare mult mai acută în cazul învățământului vocațional-artistic. Studiul de față își propune să descrie și să evalueze calitatea soluțiilor identificate la nivelul învățământului teatral românesc, cu un accent suplimentar pe situația de la Facultatea de Teatru din cadrul Universității Naționale de Arte „George Enescu” din Iași, acolo unde activează semnatarul acestei comunicări.

Sentimentul urgenței, haosul online și falimentul psihopedagogiei clasice

Încă din prima săptămână de suspendare a cursurilor, o parte din cadrele didactice, în special cele de vârstă tânără, a inițiat așa-numitele „întâlniri online”, pe diverse platforme video, dintre care

¹ E-mail: caliniciobotari@yahoo.com

privilegiate au fost (și, la ora redactării acestui material, încă sunt) Zoom Meeting și mai familiarul Skype, acesta din urmă utilizat și înainte, din când în când, în mediul academic românesc. Platformelor video li s-au adăugat altele, de tipul Google Classroom, utile postărilor de teme, comunicărilor în scris etc. Inițiativa tinerilor profesori s-a inspirat din abordările pe care le aveau deja colegii din învățământul universitar britanic, italian și spaniol, puși înaintea noastră în fața unor astfel de dificultăți.

Aceste „întâlniri online”, neimpuse oficial prin vreun ordin ministerial, ci doar prin recomandări interne, au constituit un fel de introducere într-o lume pedagogică necunoscută, în care parte din vechile principii ale modulelor psihopedagogice se dovedeau nefuncționale, ba chiar contraindicate. Mai mult decât transmitere de cunoștințe, ele reprezentau prilejuri de socializare între studenți ce se bucurau să se revadă și profesori ce își confecționau treptat iluzia că, în definitiv, se poate și așa. Gradul de absentism era destul de mare, noțiunile de „prezent” sau „absent” fiind cât se poate de aproximative. Stângăciile tehnice ale cadrelor didactice, dar și ale multora dintre studenți, contribuiau la o impresie generală de *haos online*. Probleme de sunet, probleme de semnal internet, imaginea studentului cutare răsturnată provocând amuzament și deturnând discuția, luările suprapuse de cuvânt, intrările și ieșirile inopinate ale studenților din sesiunea video – toate acestea au făcut ca în prima săptămână a mutării pe online nimeni să nu ia în serios aceste, generos numite, tehnici alternative de predare și învățare.

Spațiu public, spațiu privat

O chestiune ce s-a ivit pe parcurs a fost cea legată de ambiguitatea distincției spațiu public – spațiu privat în cadrul cursurilor și seminarelor ținute pe platforme video. Profesorii au avut de gestionat situații delicate și neprevăzute: studenți audiind cursul în pijamale sau în pat, alții luându-și notițe cu țigara în gură, vocea mamei/tatei/, iubitei/iubitului intervenind pe fundal, pisica sau câinele familiei făcându-și simțită prezența sau fiind, pur și simplu, aduși în fața monitorului.

Din discuțiile pe care le-am avut și cu alți profesori pe marginea acestor aspecte, nota generală a fost una de toleranță. Rigorile impuse de amfiteatre sau săli de repetiții au fost înlocuite de o relaxare periculos de mare a percepției actului educațional. Dacă o sală universitară este, fără îndoială, spațiu public, o platformă video în care intri logându-te cu un cod încetează să mai fie lesne încadrabilă în sfera publicului. Totul devine și mai complicat atunci când și tu, profesorul, și ei, studenții, vă aflați în spații evident private, unde, ipotetic, ne/le este permis orice. E o situație interesantă, ce ar merita o discuție separată, conectată la cea mai generală despre caracterul public sau privat al, să spunem, rețelelor de socializare, aspect ce a cunoscut o serie de tratări [1], însă, iată, noile provocări cer revizitări a ceea ce, deunăzi, credeam că e definitiv rezolvat.

Discriminări și alte complicații

Un procent dintre studenții noștri s-a văzut pus, fără voia nimănui, într-o flagrantă situație discriminatorie, care, odată reclamată, ar fi vulnerabilizat întregul proces educațional online. Deși mic, acest procent readuce în atenție o problemă considerată a fi fost depășită: situația economică individuală a beneficiarilor actului educațional. Pare greu de crezut, dar s-a dovedit că nu toți studenții dispun de un laptop/tabletă/PC, de un telefon performant sau de un abonament de date mobile. Pentru alții, un impediment l-a constituit lipsa de intimitate în propriul spațiu privat. Mă refer la situații în care mai mulți membri ai familiei locuiau/locuiesc într-o singură cameră. O altă consecință de natură economică a fost absentismul motivat al unora dintre studenți; e vorba de cei care, din cauza măsurilor de lockdown, și-au pierdut joburile, deci, sursele de autoîntreținere. Cea mai la îndemână soluție de avarie a fost angajarea la una din numeroasele companii de livrări la domiciliu/curierat. A le imputa absențele acestor studenți ar însemna, bineînțeles, a adânci atitudinea discriminatorie. Pe de altă parte, însă, absența lor îi pune în ipostaza de perdantși fără drept de apel ai procesului formativ/educațional. Cel puțin teoretic, acest semestru ratat (dintr-un sistem Bologna, în care un ciclu de

licență durează doar șase semestre) lasă în ei goluri informaționale sau de practică ce vor fi greu, dacă nu imposibil, de remediat.

Situația s-a dovedit a fi mult mai gravă în cazul sistemului preuniversitar, mai ales în spațiul rural sau urban defavorizat, acolo unde așa-numitul învățământ online s-a dovedit un eșec greu de mascat. „Criza prin care trecem are și niște aspecte pozitive. Unul dintre ele este că ne-a arătat, cu foarte mult realism, unde suntem. Suntem foarte jos” [2], este concluzia Lilianei Romaniuc, unul dintre reputații experți educaționali din România.

Ce se câștigă și ce se pierde în învățământul online?

Pentru că încă suntem în interiorul perioadei de lockdown (în România estimându-se că intrarea în normal a învățământului va avea loc abia în toamna anului 2020), e dificil să analizezi distanțat, științific, avantajele și dezavantajele noii paradigme educaționale. Este motivul pentru care mult mai util mi s-a părut un sondaj de opinie, avându-i ca respondenți pe studenți ai Facultății ieșene de Teatru (secțiile Actorie, Regie, Coregrafie, Management Cultural) și o încercare de interpretare sintetizatoare a răspunsurilor lor.

Cei aproximativ 100 de respondenți au completat următorul chestionar:

1. Enumerați trei avantaje și trei dezavantaje ale învățământului online, precizând canalele de internet pe care ați făcut cursurile în această perioadă.

2. Indicați principalele probleme de natură tehnică cu care v-ați confruntat.

3. Cum cuantificați această perioadă din punctul de vedere al acumulării de cunoștințe (teoretice și practice):

- a) Pierdere (argumentați);
- b) Câștig (argumentați);
- c) Nici pierdere, nici câștig (argumentați).

4. Cum estimați că va influența această perioadă viitoarea voastră formare profesională:

- a) În bine (argumentați);
- b) În rău (argumentați);
- c) Nici în bine, nici în rău (argumentați);

5. Cel mai mult din activitatea școlară îmi lipsește...

Răspunsurile au scos la iveală câteva aspecte demne de interes. Să le luăm pe rând.

1. La capitolul avantaje și dezavantaje, studenților, în majoritate covârșitoare, le-a fost dificil să identifice trei avantaje. Au oscilat între a invoca un mai bun management al timpului, faptul că nu trebuie să se mai trezească de dimineață și o anume stare de relaxare¹ cu care participă la cursuri; unul dintre cele mai interesante răspunsuri, formulat diferit, a fost oferit de circa zece respondenți: „Mă pot analiza mai bine pe mine și pe colegii mei, fiindcă am posibilitatea de a le vedea expresiile, față de cursurile normale unde eram toți îndreptați spre tablă/profesor”². La capitolul dezavantaje, în schimb, dat fiind caracterul deschis al întrebării, s-a înregistrat o adevărată avalanșă de răspunsuri: neluarea în serios a cursurilor, chiar și atunci când învățământul online a fost reglementat prin proceduri ministeriale și de fiecare universitate în parte; absența unui comportament adecvat („vorbim unul peste altul, râdem, tema sau informația se pierde ușor printre circuite; atâta vreme cât colegii și profesorii încetează să mai fie prezențe fizice, concrete, calitatea comunicării este grav afectată; concentrarea este scăzută, de unde și o diminuare a implicării; absența unei etici minimale a comunicării în spațiul online (studenți care își închid microfonul și camera video, desfășurând alte activități decât cele adecvate cursului sau seminarului respectiv); scăderea entuziasmului, a „poftei” de învățare/acumulare, simptome agravate de o stare generală de demoralizare (mai ales în cazul studenților din an terminal); stresul provocat

1 Aceeași stare de relaxare a fost trecută de alți respondenți la secțiunea Dezavantaje.

2 Este aici o mai veche meteahnă a învățământului tradițional european (și nu numai) care face din catedră o scenă și din cursanți – spectatori, neriscând decât arareori abandonarea acestui canon de organizare a sălii de curs.

de faptul că, în unele cazuri, trebuie să împarți același dispozitiv electronic cu alți membri ai familiei; excesul de teoretizare, în detrimentul flagrant al activităților practice (cele mai multe încercări de a desfășura activități practice au fost descurajante, sortite eșecului sau fără efecte reale în planul deprinderilor sau rafinărilor unor tehnici – de mișcare, rostire, relaționare etc.); un alt dezavantaj semnalat de mai mult de jumătate din respondenți ține de excesul de zel al unor profesori care, pentru a compensa absența fizică, *face to face*, au apelat la o falimentară soluție a cantității de teme: s-au scris în această perioadă mii de referate, eseuri, lucrări, nu întotdeauna necesare sau justificate, ci mai degrabă pentru a bifa activități didactice; asupra studenților a avut loc un adevărat bombardament de „teme pentru acasă”(!) și o paradoxală supraîncărcare a programului; fluiditatea și permanenta modificare a orarului, cu reprogramări, anulări de cursuri, suprapuneri, intercalări; absența unui sistem centralizat de ținere a cursurilor – studenții s-au văzut în situația de a-și descărca aproape toate aplicațiile existente, adaptându-se deciziei individuale a fiecărui profesor de a-și ține cursurile unde crede de cuviință (la începutul lunii mai, Universitatea Națională de Arte „George Enescu” din Iași a propus centralizarea pe platforma Teams – Microsoft; crearea unui destul de angoasant sentiment că ești pe cont propriu impus de pregătirea separată, în special la disciplinele practice, aspect ce îngreunează evoluția, dezvoltarea abilităților practice; cedarea device-urilor, fluctuațiile semnalului de internet, blocarea sau funcționarea întreruptă a unor aplicații au constituit, și ele, itemi încadrabili în Dezavantaje.

În privința canalelor utilizate pentru cursuri, seminarii și, în general, comunicare profesor-student, situația stă în felul următor:

- Facebook (aici se postează anunțurile importante, pe grupul clasei).
- Messenger (discuții între colegi, teme sau clarificări ale temelor indicate de profesori).
- Skype (pentru ședințe video, lecturi pe text, repetiții, vorbire scenică, cursuri teoretice).
- Zoommeeting (în special cursuri teoretice și cursul de canto, pentru plusul de acuratețe sonoră).
- Google classroom (folosită mai ales pentru temele de la cursurile teoretice).
- Yahoo Mail (transmiterea de teme, întrebări, clarificări etc.).
- Whatsapp (trimiterea unor teme).
- Microsoft drive (trimiterea unor teme).
- Wettransfer (trimiterea temelor, în special teme video).

2. Principalele probleme de natură tehnică au fost: device-uri depășite tehnologic, imposibil să suporte descărcarea unor aplicații mari (telefoane mobile, unități PC, tablete de generație mai veche etc.); semnalul de internet slab (reclamat, în special, de studenții aflați în izolare în mediul rural, în zone împădurite, montane etc., dar și de cei din zone cu un mediu virtual supraaglomerat); lipsa informațiilor prealabile de utilizare a instrumentarului tehnologic.

3. Dacă în cazul cunoștințelor teoretice majoritatea studenților declară că sunt în câștig, atunci când vine vorba despre cunoștințe practice (formulă cumva paradoxală, traductibilă prin abilități, deprinderi tehnice la nivel de corporalitate etc.) răspunsurile sunt covârșitor negative. Nu doar că acumularea de noi cunoștințe este pusă sub semnul întrebării; respondenții reclamă și o diminuare a bagajului practic preexistent, în sensul pierderii unor reflexe, dificultăților de conectare într-o relație dialogală, naturalețe a jocului, dexteritate lingvistică/de intonație, scăderea formei fizice etc. Situația este și mai acută în rândul studenților la Coregrafie, cei mai mulți privați de un spațiu adecvat de repetiții (podea, oglinzi etc.).

4. La întrebarea referitoare la modul în care această perioadă va influența viitorul profesional al fiecăruia dintre studenții, răspunsurile sunt indecise. Aproximativ jumătate din cei interpelați formulează răspunsuri (semi)pozitive dintr-o nevoie evidentă de a-și păstra optimismul („Această perioadă trebuie tratată ca o experiență; teatrul se inspiră din viață”; „Timpul petrecut îl consider timp câștigat, nu pierdut, pentru dezvoltarea mea intelectuală: am citit cărți, am văzut filme, am vizitat muzee virtuale, experiențe pe care nu le-aș fi avut în situații normale”); ei acreditează ideea că

experiența Covid-19 nu va lăsa urme, nici în bine, nici în rău asupra dezvoltării personale ulterioare. Circa o treime dintre respondenți acuză, în schimb, stări accentuate de anxietate, demoralizare, depresie, neîncredere în viitor, în profesie și în sine. („Devin actor cu doi ani și jumătate de studii”, spun câțiva dintre ei, conștienți că nivelul de pregătire la care se află nu este optim). În fine, există și studenți care pur și simplu nu știu ce să răspundă; ei acuză impredictibilitatea viitorului, provizoratul cronicizat și neputința de a gândi pe termen mediu și lung.

5. Este suficient să citești câteva din răspunsurile la enunțul de completat „Cel mai mult din activitatea școală îmi lipsește...” ca să înțelegi cât de importantă este, în învățământul artistic, prezența imediată, concretă a celui alt și cât de greu de înlocuit este ideea profesorului ca magistrul. Nu poți cultiva în mod real o relație maestru – discipol în mediu online!

O problemă majoră: DPPD-urile

Puse deja sub semnul îndoielii în multe centre universitare românești, Departamentele pentru Pregătirea Personalului Didactic (DPPD) și-au demonstrat și cu această ocazie inflexibilitatea, incapacitatea de a gestiona neprevăzutul, de a ieși din falimentara rutină ce face ca un curs ținut în anul 2020 să nu difere prea mult de unul de acum jumătate de secol. Nu puțini dintre profesori au așteptat și așteaptă în aceste complicate luni consiliere pentru formulele noilor „pedagogii digitale” [3], sugestii, dacă nu chiar metodologii de adaptare psiho-pedagogică la o stare de fapt ce pretinde un instrumentar diferit de abordare față de cel clasic-tradiționalist¹.

Sunt numeroase capitole din sistemul pedagogic pentru învățământul artistic ce ar trebui revizitate și revizuite. Este evident că nu poți rezolva problema transmutând metode și practici din pedagogia *face to face* în mediul online. „Pentru că mediul online și cel *face to face* sunt considerabil diferite, pregătirea mediului educațional online presupune mult mai mult decât proceduri de transfer (...). Presupune atenție la natura și contextul materialului media cu care lucrăm” [4 p.5].

Concluzii

Semestrul încheiat în iunie 2020 mai mult ca sigur, a intrat în istoria învățământului mondial, constituind și acel moment de cotitură de care avem atât de multă nevoie. Se simte tot mai intens nevoia unei reformări radicale, a unui re-start, a cărui utilitate o resimțim și noi, profesorii, dar și studenții. A fost și este o perioadă extrem de dificilă, din care, însă, învățăm enorm: despre ceea ce am fost, pedagogic vorbind, dar și despre ceea ce putem deveni. La fel cum teatrul oglindește lumea și învățământul artistic trebuie să o facă; tehnologiile prezentului, modificările ritmurilor actuale, subtilele transformări la nivelul percepției – toate acestea pretind nu doar noi oglindiri, ci și noi metodologii ale oglinzirii.

Referințe bibliografice

1. BALME, C. Public Sphere and Contemporary Performance. In: *Critical Stages: The IATC webjournal* [online]. 2012, dec. [accesat 25.05.2020]. Disponibil: <https://www.critical-stages.org/7/public-sphere-and-contemporary-performance/>
2. POPESCU, A. Misiune imposibilă în Educație: cum muți peste noapte școala în online. In: *Radio Europa Liberă România*: [site]. 2020, 4 mai. [accesat 25.05.2020]. Disponibil: <https://romania.europalibera.org/a/misiune-imposibila-edu-catie-cum-muti-peste-noapte-scoala-online/30592445.html>
3. MORRIS, S.M. Decoding Digital Pedagogy. In: *Hybrid Pedagogy*: [site]. 2015, 5 mar. [accesat 25.05.2020]. Disponibil: <https://hybridpedagogy.org/decoding-digital-pedagogy-pt-1-beyond-the-lms/>
4. BOWMAN, J. *Online Learning in Music: Foundations, Frame works and Practices*. Oxford: University Press, 2014. ISBN (13) 978-0199988181. ISBN (10) 0199988188.

1 În spațiul vestic lucrurile au început deja să se miște pe această direcție. Se fac teoretizări tot mai aplicate asupra învățământului la distanță (a se vedea <https://libraryguides.mdc.edu/c.php?g=1010987&p=7324060>), se înregistrează eforturi pentru cuantificarea experiențelor actuale și optimizarea noilor pedagogii (<https://ia.acs.org.au/article/2020/how-to-be-a-better-online-teacher.html> și <http://cet.usc.edu/online-teaching/>), transformarea a ceea ce azi pare încă un handicap într-un avantaj (<https://www.futurelearn.com/courses/the-online-educator> și <https://www.natcom.org/academic-professional-resources/teaching-and-learning/classroom/online-learning-resources>).